

PATRIMONI

Les fonts viatgeres: la Font de les Piques com a exemple dels moviments de les fonts monumentals de Lleida

Iolanda Enjuanes
Arxiu Municipal de Lleida

Marc Sans
Museu de l'Aigua de Lleida

pàg. 19-26

RESUM

En aquest article analitzarem les reformes de les fonts monumentals de Lleida i els seus canvis d'emplaçament. Estudiarem amb més profunditat la Font de les Piques, la seva construcció, els canvis estructurals soferts i els seus tres emplaçaments al llarg de la història. També tractarem de forma breu els canvis estètics més rellevants que han patit les fonts monumentals de la ciutat al llarg de la seva existència.

PARAULES CLAU

Abastiment d'aigua, fonts monumentals, Lleida, segle XVIII, Font de les Piques.

ABSTRACT

In this article we are going to analyze the reforms of the monumental fountains of Lleida and its changes of location. We are going to study the Font de les Piques, its construction, the structural changes suffered and its three locations throughout history. We are also going to treat the rest of the most important aesthetic changes that they have suffered throughout its existence.

KEYWORDS

Water supply, monumental fountains, Lleida, 18th century, Font de les Piques.

INTRODUCCIÓ

Tot comença amb la troballa d'una fotografia a l'Arxiu Municipal de Lleida i la voluntat de voler-la descriure. S'hi veia un grup de soldats amb els seus cavalls en algun indret indeterminat de la ciutat; semblava que estaven fent una parada per menjar o beure. Al fons de la fotografia s'intuïa una construcció adossada a la casa; s'hi entreveïa un escut fet en pedra i de seguida vam deduir que es tractava d'una font. Per les seves característiques semblava la Font de les Piques, però l'emplaçament de la fotografia no responia al que coneixem actualment. A partir d'aquí vam treballar amb aquesta hipòtesi i vam recollir la màxima informació sobre l'esmentada font. Gràcies a l'ajuda de l'Archivo General Militar de Madrid, vam esbrinar que la fotografia es devia realitzar entre 1909 i 1918, i que els soldats podrien formar part del «Regimiento de Cazadores de Caballería Tetuán número 17», però això estaria per confirmar. El que està clar és que l'esmentada fotografia ha donat peu a escriure un article sobre la Font de les Piques i de retruc de totes aquelles fonts monumentals de Lleida que en algun moment de la seva història van ser traslladades del seu emplaçament primitiu i/o modificades de la seva construcció original. (fig. 1)

Fig 1. Soldats davant del segon emplaçament de la Font de les Piques, a la cruïlla entre el carrer Boters i plaça Cervantes. (autor: desconegut. AML)

L'ABASTIMENT D'AIGUA AL SEGLE XVIII

Totes les ciutats volen abastir-se d'aigua, i si és dins de muralles, molt millor per als seus veïns. A Lleida, els abastiments d'aigua van anar variant al llarg del temps en funció de les preferències i creences de cada època: des de les aigües subterrànies (pous,

fonts naturals) fins a les superficials (rius, séquies, basses...), incloent la de la pluja (recollida en cisternes).¹

Al segle XVIII sabem que es continuaven utilitzant els pous i les fonts naturals existents, com ara la font dita de Cardona o de l'Aiguardent (prop de l'actual Palau de la Diputació), i es crearen diverses piques i abeuradors a les portes de la muralla, segurament abastides pel canal de Pinyana, com és el cas de les piles de Magdalena i de Sant Antoni (RABASA 1983: 379-390).

Un aspecte a destacar al llarg del segle XVIII eren les pestes que sofria la ciutat, que van comportar greus efectes en la població local i una mortalitat molt elevada. La pesta provocava també l'aïllament de la població afectada, el tancament del comerç amb altres poblacions, el control intens del trànsit de persones i animals a les portes d'entrada a la ciutat, les col·lectes de caritat pels malalts i la compra de medicines.

Com a causes principals hi destaquen les condicions insalubres que patia la ciutat. L'any 1783 la Junta Sanitària Municipal redactà un informe² que reflectia les pèssimes condicions de vida de la majoria de la ciutadania d'aquella època: les males condicions de les cases, l'absència de clavegueram, els abocaments al riu i als canals, l'acumulació de residus dins el perímetre de la ciutat i els enterraments als fossars parroquials. També s'esmentà, per primer cop, la falta d'aigua potable i la possibilitat de construir un aqüeducte.

L'any 1783 la Junta Sanitària Municipal redactà un informe que reflectia les pèssimes condicions de vida de la majoria de la ciutadania d'aquella època

Per tal de dur a la pràctica aquestes mesures, es redactaren bans i normatives. En aquestes crides s'obligava els habitants a escombrar i regar els carrers, a tenir cura de desembossar les clavegueres i a llençar les escombraries en llocs determinats. També vigilaven la contaminació que podien provocar els apotecaris, argenters o dauradors en llençar productes als carrers i les males olors causades pels adobers o tintorers. I així mateix, es va començar a plantejar la possibilitat d'establir un sistema d'abastiment d'aigua potable. Una de les persones més interessades en aquest projecte fou el bisbe Joaquín Sánchez Ferragudo. (fig. 2)

¹ Una visió general sobre aquesta qüestió a Lleida la trobem al treball de l'Enriqueta Vendrell (2008).

² Arxiu Municipal de Lleida (AML), Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, any 1783, reg. 505, f. 109r.

Fig 2. Nens bevent a la Font de les Piques. (autor: desconegut. Servei del Patrimoni Bibliogràfic i Documental de l'IEI)

En tenim una descripció en l'escrit de l'Ajuntament de Lleida del 28 de maig de 1783:

Es igualmente preciso poner agua en todas las plazas de esta ciudad, tomándola de la acequia, que la conduce a la fuente del Pla del Gramáticos, desde donde podrá dirigirse por la cuesta del castillo hasta la puerta de la Magdalena por medio de un acueducto que la distribuya en seis, o más fuentes. Será imponderable el beneficio que resultará al público de esta obra por la facilidad con que podrán regarse las calles en el verano, cuya diligencia es muy útil para templar el excesivo calor de esta ciudad, y humedecer el ayre que, por la sequedad que adquiere en esta citación, ocasiona, o por lo menos contribuye muchísimo a la causa de las enfermedades que se experimentan en ella. Se precaverá también con esta obra utilíssima el perjuicio que quizás resulta a la salud pública de beber estos vecinos la agua del Segre, que arrastra las heces de las balsas de

*curar cáñamos de la ciudad de Balaguer, y demás lugares de la rivera, cuyo daño no puede evitarse de otra suerte.*³

Quina és aquesta font del Pla dels Gramàtics que s'esmenta al text? Veiem-ho.

LA FONT DE LES PIQUES

Segons Josep Lladonosa, en els capbreus de 1382 ja existien uns abeuradors justament en una via denominada carrer de les Piques, que, segons ell, van desaparèixer després del setge de 1707 (LLADONOSA 2007: 72). Segurament el fet que el braçal de la séquia de Pinyana passés tan a prop de la muralla més occidental, ajudà perquè fos per aquesta part de la ciutat que es pogués abastir d'aigua la població dins de muralles.

Va ser durant el mandat del governador Cron que es decidí construir una font amb dos sortidors per al servei de la tropa allotjada en els nous quarters d'infanteria i cavalleria del Pla dels Gramàtics.⁴ Aquesta obra serà aprofitada pel prior del convent de Sant Domènec, que demanà a l'Ajuntament poder fer-ne ús, incloent també els veïns de la zona.⁵ La documentació escrita ens situa aquesta font al mateix Pla dels Gramàtics, uns documents prop de «la cruz del heral»⁶ i altres «cerca de las horcas»⁷, però són realment els plànols de l'època qui ens situen amb exactitud on es trobava el primer emplaçament de la Font de les Piques. En un plànol de 1739⁸ es dibuixen les piques a espatlles de la muralla quasi a tocar amb el baluard de la Concepció, a mig camí entre l'antiga església de Sant Martí i la porta de Boters. (fig. 3)

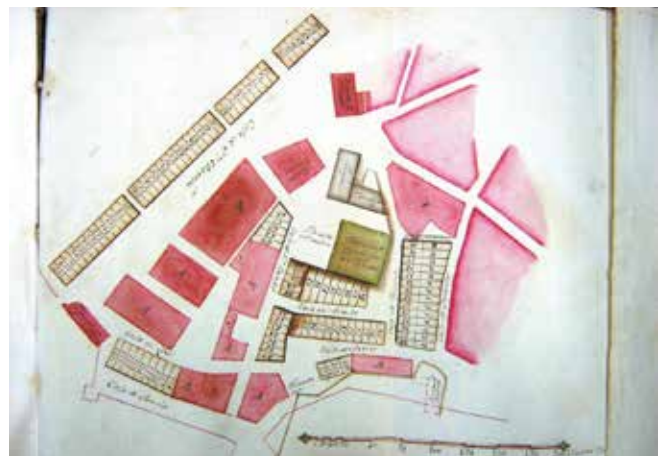

Fig 3. Plànol extret del *Llibre dels establiments del Pla dels Gramàtics*, de l'any 1785, reg. 717. (AML)

³ Ibídem, f. 206r.

⁴ AML, Fons Municipal, *Llibre Major del Comptador*, anys 1735-1736, reg. 89, f. 119r.

⁵ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, anys 1734-1740, reg. 483, f. 101r.

⁶ AML, Fons Municipal, *Llibres d'albarans de manament*, anys 1728-1736, reg. 694, f. 208v.

⁷ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, any 1785, reg. 507, f. 44v. Rabassa fa una explicació de l'església de Sant Martí utilitzada com a presó i prop hi devia haver un lloc on penjaven els malfactors.

⁸ «Plano de porción de la plaza de Lérida en el que va proyectada la nueva Catedral i Palacio Episcopal», 1739, Archivo General de Simancas. Signatura: MPD, 10, 008.

L'aigua que brollava de les piques era captada d'un canal obert que vorejava la muralla i que provenia de la séquia de Pinyana;⁹ en alguns dels plànols de l'època es pot veure com aquest braçal entrava per la muralla fins als abeuradors. El 15 de juny de 1736 se li paguen a Jaume Lluís 102 lliures per cobrir el conducte d'aigua que anava «donde la cruz del eral hasta la muralla».¹⁰

La conducció de l'aigua fins al Pla dels Gramàtics i la construcció de les piques fou dirigida pel mestre d'obres Agustí Biscarri amb un cost total de 859 lliures i 14 sous.¹¹ En aquesta obra sabem que també intervingueren Domingo Anglés¹² i el ja esmentat Jaume Lluís.

La font d'aquest emplaçament sembla que tenia dos sortidors en forma de lleó i estava rematada per un escut de pedra amb les armes de la ciutat que havia realitzat el mestre escultor de Tàrraga Francesc Riudorta per 22 lliures i 8 sous barcelonesos.¹³

Una vegada acabada l'obra, el Governador Cron feu una crida prohibint tirar fems a menys de 100 passos dels camins reials i a 80 de la muralla sota pena de 3 lliures,¹⁴ amb la intenció de salvar aquella aigua que havia de servir per beure. Cal recordar també que el mateix Governador Cron uns anys abans prohibí la plantació d'arròs en les proximitats de la ciutat per les malalties que causaven aquests conreus;¹⁵ avui dia encara es pot veure a la Font de les Piques la inscripció que ho recorda.¹⁶

El Pla dels Gramàtics era una zona pràcticament deshabitada fins llavors; la proximitat amb la muralla i la presència dels dos quarts feien que la zona fos declarada militar i, per tant, no es podia ni urbanitzar ni edificar. Però això canvià gràcies a la tossudesa i empena dels regidors municipals, que el 1783 enviaren un extens memorial a la Junta de Sanitat de Barcelona on exposaven la necessitat d'engegar una sèrie de millores sanitàries i higièniques per eradicar qualsevol tipus de malalties infeccioses tal com marcava el govern central (TORRENT 2002: 54). Demanaven

permís per construir un dipòsit d'aigua potable i distribuir-la per la ciutat mitjançant una xarxa de fonts públiques. També demanaven una xarxa de clavegueram, la construcció d'un dic o escullera a tocar amb el riu i l'eixample de la ciutat, que significaria alliberar de població algunes zones massificades de la ciutat. El Pla dels Gramàtics era la zona perfecta per projectar aquest nou eixample dins muralles.¹⁷

Segurament els canvis urbanístics que es produïren a partir de 1785 obligarien també a mudar la Font de les Piques uns metres i situar-la a l'entrada de la porta de Boters. L'abril de 1791 es decideix «mudar el abrevadero del llano de los Gramáticos trasladándole a las espaldas de la puerta de Boteros».¹⁸ D'aquest trasllat hem trobat poca informació; solament sabem que afectà Miquel Llopis, al qual se li va haver de pagar una indemnització de 40 lliures pels perjudicis ocasionats en la seva casa amb motiu del trasllat.¹⁹ És cert que amb aquest trasllat de ben segur es feren canvis substancials; per exemple, creiem que es substituï l'escut d'armes de la ciutat realitzat per Francesc Riudorta pel blasó del governador Cron que encara avui es pot contemplar a la font, i segurament també s'inclougué la llegenda que hi ha sota l'escut i a la que hem fet esment anteriorment.

Aquest trasllat suposà també canvis en la normativa de l'ús de les esmentades piques. Entre altres aprovà que «se expida un vando para que nadie labe ropa, verduras ni otra cosa en dicha fuente ni carretero alguno se arrime a ella bajo la pena de cinco sueldos»;²⁰ d'aquesta manera s'asseguraven que aquella aigua potable no pogués causar cap mal en la salut dels veïns. Ja ben entrat el segle XIX la normativa canvià, com ho feu l'ús dels abeuradors, segurament a causa de l'existència de les noves fonts monumentals de la ciutat. Sembla ser que les dites piques s'utilitzarien com a lloc per poder beure els animals,²¹ com es pot veure en la fotografia que hem anomenat en la introducció, i també on poder netejar tota mena d'estris.²²

⁹ En la documentació contemporània posa de la séquia de Noguera o de la pala de Gardeny.

¹⁰ La Creu de l'Eral era la creu de terme que hi havia prop de la porta de Boters. AML, Fons Municipal, *Llibre Major del Comptador*, anys 1735-1736, reg. 89, f. 119r.

¹¹ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, anys 1734-1740, reg. 483, f. 101r.

¹² AML, Fons Municipal, *Llibre Major del Comptador*, anys 1735-36, reg. 89, f. 1.

¹³ AML, Fons Municipal, *Llibres d'albarans de manament*, anys 1728-1736, reg. 694, f. 191r.

¹⁴ AML, Fons Municipal, *Llibre de Crides*, anys 1728-1740, reg. 392, f. 156v.

¹⁵ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, anys 1728-1733, reg. 479, f. 241v.

¹⁶ «Siendo Governador el Conde de Cron / Presidi[i] et populi praeses qui extinxit orizam / omnibus hic puram supeditavit aquam». Vindria a dir: El governador i protector del poble, que extingí el conreu de l'arròs, afavorí, per damunt de tot, tenir aquí l'aigua neta.

¹⁷ AML, Fons Municipal, *Llibre dels establiments del Pla dels Gramàtics*, any 1785, reg. 717.

¹⁸ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, any 1791, reg. 513, f. 18v.

¹⁹ *Ibidem*, f. 28r.

²⁰ *Ibidem*, f. 25r.

²¹ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1828, reg. 1711, f. 115r-116r.

²² «Que los rancheros no limpien las ollas en las fuentes de esta ciudad y solo lo hagan en las Pilas de Boteros». AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, anys 1842-1843, reg. 1721, f. 206r.

Entre altres canvis que es realitzaren en la font, sembla que el 1853 es van renovar les piles i es van vendre les antigues.²³ Uns anys abans Pascual Madoz en el seu diccionari descrivia la font dient així:

Tiene cuatro caños abundantísimos que al descargar en el largo abrevadero para caballerías, provee al riego de las huertas del palacio episcopal, casa de beneficencia y conventos de Capuchinos, Claras y Descalzas [...] No se nutren directamente del depósito, pero que toman del mismo conducto o brazal que llena aquel receptáculo: la llamada de las Picas, inmediata a la puerta de Boteros (MADOZ 1846: 243).

Aquest no serà l'únic trasllat que patirà aquesta font. Tenim constància que l'Associació dels Amics del Museu el 1936, preocupats pel seu futur, realitzaren un informe sobre l'esmentada font detallant la seva importància històrica i proposant que fos traslladada a un lloc destacat de la ciutat.²⁴ L'Ajuntament feu una primera proposta de traslladar-la al carrer Múrcia, adossada al mur de la plaça del Dipòsit,²⁵ tot i que no s'acabà de materialitzar mai. Sabem que finalment fou desmuntada i que passà uns anys en un magatzem municipal i no serà fins a la dècada dels anys seixanta del segle passat que la Font de les Piques es tornava a muntar de forma parcial, concretament al capdamunt del carrer la Palma. Aquesta vegada solament es bastí la part central de la font, sense els abeuradors; serà el seu tercer i últim emplaçament.

LES FONTS DEL DIPÒSIT

L'any 1784, dins dels projectes de reforma urbana ja esmentats i de millora de les condicions de l'aigua, pren forma el projecte del «depósito i fuentes», basat en el repartiment de l'aigua del canal de Pinyana, que ja alimentava la Font de les Piques. Mitjançant un gran dipòsit d'aigües als solars del Pla dels Gramàtics i una mina que recorria la ciutat, donaria aigua a un seguit de noves fonts repartides per tot el nucli urbà.

Les obres del dipòsit s'iniciaren el 1784, amb la constitució de la «Junta de Dirección de la Obra de Fuentes», i l'encàrrec de l'obra fou per al mestre Agustí Biscarri i el seu fill Marià. Així es desprèn d'aquest comunicat del govern de la regió:

El día 11 del corriente trazó la Junta de Dirección de Fuentes el asiento de esta utilísima obra a favor de

Mariano Biscarri, arquitecto de esta ciudad, por el precio de 44.725 libras de ardites con la obligación de construir cinco de dichas fuentes en los parages destinados que son la Plaza de San Juan, la de San Francisco, la calle de Caballeros, la plazuela de las religiosas de la Enseñanza y la de la Iglesia Catedral.²⁶

Es construeix un dipòsit subterrani de 10 metres de profunditat i de 30 per 30 metres d'ample. Es va cobrir amb 6 voltes de canó sustentades per 25 pilars i arcs rebaixats. Per als pilars i murs es va utilitzar pedra calcària procedent de la partida de l'Astor (al Sud del terme de Lleida, a tocar del d'Artesa) i maó per a les voltes. En una de les voltes s'obrí un respirador per ventilar l'espai, que a l'exterior s'aprofità per instal·lar-hi una font que lluia al bell mig de la plaça. (fig. 4)

Fig 4. El Dipòsit del Pla de l'Aigua en l'actualitat. (Museu de l'Aigua de Lleida)

Paral·lelament, s'excavà una mina que conduiria l'aigua del dipòsit cap al conjunt de les fonts. La mina mesurava 170 metres d'alt, amb un canal a la part inferior i una longitud total de 800 metres entre el túnel principal i les ramificacions. Des del dipòsit es dirigia a la plaça de l'Ereta, on es dividia en dos ramals. Un ramal baixava pel carrer la Palma, on es construiria la Font de l'Ensenyança (als murs del convent del mateix nom, a la façana que donava al carrer de la Palma) i la Font de la Catedral (dita també dels Tritons, al carrer de l'Almodí Vell, prop de la porta lateral de la catedral). L'altre ramal seguia per sota l'antiga Cuirassa fins al Canyeret, on en sortien uns ramals cap a la Font de Sant Francesc (a la plaça del mateix nom) i cap a la Font de les Sirenes (al bell mig de la plaça de Sant Joan).

L'obra del dipòsit i les fonts no va estar exempta de polèmica.

²³ «Que se vendan las pilas viejas de Boteros que se quitaron por inservibles». AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1853, reg. 1730, f. 108v.

²⁴ Servei del Patrimoni Bibliogràfic i Documental (Institut d'Estudis Ilerdencs), Llegat «Josep Alfons Tarragó i Pleyan» (C. 8/9).

²⁵ Dins el projecte trobem un plànol en el que es detallen els elements que aprofitaran i els que hauran de fer de nou per aquest nou trasllat. Amb aquest plànol queda demostrat que en l'anterior ubicació solament estava bastit un cos sencer de la font (amb el seu escut, sortidor i pica), i l'abeurador, però quedava per fer l'altre costat bessó, on solament hi devia haver el sortidor en forma de lleó i la pica. AML, Fons Municipal, *Documentació relativa al trasllat de la Font de les Piques al carrer Múrcia (any 1936)*, reg. 3025.

²⁶ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, any 1784, reg. 506, f. 172v.

Es conserva a l'Arxiu Capítular de Lleida²⁷ tot el procés obert contra Agustí Biscarri i el seu fill per mala praxi. En un informe de 1786 ja es detectaren anomalies en l'obra. Tanmateix, sembla que el 1789 el dipòsit ja estava parcialment acabat, i l'aigua arribava, tot i que de manera precària, a les fonts terminals de la mina (Catedral i Sant Joan). Però les pèrdues d'aigua al dipòsit i a la mina, la ubicació incorrecta de les fonts i la mala qualitat dels materials van ser motiu per obrir un plet l'any 1790 als contractistes amb el qual se'ls arribà a embargar els béns i fins i tot Marià Biscarri fou empresonat. Finalment, s'encarregà al mestre Josep Tarragó la finalització de l'obra.

Només dos anys més tard, el 29 de novembre de 1792, el governador Blondel entregava a la ciutat les obres del «deposito i fuentes»,²⁸ ja degudament finalitzades.

En el cas de la plaça Sant Joan, es plantejà de canviar la font construïda inicialment, ja que no acabava d'agradar (SOL i TORRES 1989: 13) per una nova font monumental que serà coneguda com la Font de les Sirenes. Aquesta serà remodelada per Josep Tarragó seguint un projecte en el que assegurava que «era mucho más hermoso y sencillo»,²⁹ i que finalitzà el novembre de 1792.³⁰

Paral·lelament a aquesta xarxa, Blondel ordenà construir una altra font fora muralles el 1789, a la falda de Gardeny, que s'abastia directament del canal de Pinyana. Aquesta font va ser coneguda amb el nom de Font del Governador.

Uns anys més tard la xarxa s'amplià amb dues noves fonts: la Font de l'Hospital (construïda el 1802 a iniciativa del bisbe Torres per dotar d'aigua potable l'Hospital de Santa Maria) i la Font del Roser (construïda el 1830 a la façana del convent del Roser, al carrer Cavallers).

TRASLLATS I NOVES FUNCIONALITATS

Un cop acabada l'obra, les fonts van garantir el subministrament a la ciutat durant un segle. Tanmateix, els canvis urbanístics, la generalització de l'abastiment d'aigües a domicili a partir de 1878 i l'embelliment d'espais urbans van motivar les modificacions i els trasllats de les fonts. L'única que no ha estat traslladada mai és la Font del Roser. (fig. 5)

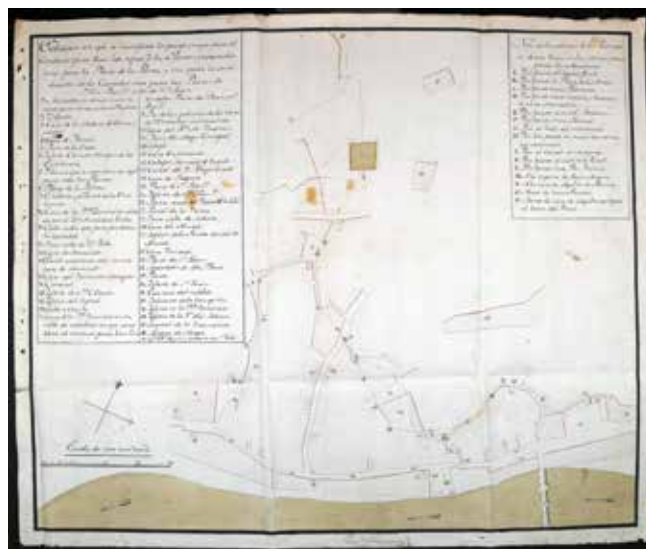

Fig. 5. Plànol del recorregut de la mina que condueix l'aigua del dipòsit cap a les fonts, amb localització dels punts per on passava, de 1790, ACL_P_0281 (ACL)

- La Font de les Sirenes fou polèmica des de la seva inauguració degut a les escultures de les sirenes que la decoraven: van ser considerades inapropiades per la plaça central de la ciutat. Adduint que era massa gran i treia lloc al mercat, la font fou traslladada l'any 1844 a la plaça davant el portal de Sant Antoni. A la plaça de Sant Joan s'hi construï després una nova font d'inspiració neoclàssica, adossada a les escales que pujaven al carrer Fraga. L'any 1870 es reformà la zona de Sant Antoni, amb les primeres urbanitzacions fora muralla, i la font situada al bell mig de la nova plaça de Catalunya s'acabà enderrocant. Sembla que les pedres de la font foren reaprofitades en els fonaments de les noves cases (RABASA 1983: 417-419).
- La Font de l'Ensenyança es va construir al carrer la Palma, als murs del convent del mateix nom, edificat al segle XVIII i amb façana principal a la plaça de l'Ereta. Sembla que fou restaurada i enretirada en eixamplar el carrer l'any 1828, fet que coincidiria amb la visita de Ferran VII a Lleida, plasmada a la inscripció que s'hi pot veure: «Fue restaurada a expensas del común con motivo del tránsito de SS. MM. los días 16 y 17 del mes de abril del año 1828». El convent fou incendiat durant la Guerra Civil, i la font és dels pocs elements que en resten dempeus, tot i que fragmentada. Es va reconstruir i recol·locar als murs de la nova plaça de Sant Antoni Maria Claret, creada en una part del solar del convent. L'any 2014, amb la reurbanització de la plaça, la font es desmuntà, es restaurà i actualment torna a lluir al carrer la Palma.

²⁷ Arxiu Capítular de Lleida (ACL), P7_M3_P3_C5.

²⁸ AML, Fons Municipal, *Llibre de proposicions, deliberacions i acords de l'Ajuntament*, any 1792, reg. 514, f. 262r.

²⁹ AML, Fons Municipal, *Carta dels veïns de la plaça Sant Joan dirigida al Marquès de Blondel sobre les modificacions de la font de la plaça*, any 1791, reg. 1568.

³⁰ ACL, P7_M3_P3_C5_cm07.

- La Font de Sant Francesc es construeix a la placeta oberta a mitjans del segle XVIII al carrer Major. L'any 1884 es va decidir el seu trasllat a la Costa del Jan, on s'hi va col·locar un pedestal i una escultura al capdamunt (RABASA 1983: 423). Posteriorment, cap al 1960, es va trencar aquesta escultura i es va canviar tot el muntatge, realitzant una font nova aprofitant altres materials. El pedestal va ser restaurat el 1998 i recol·locat a la plaça Ramon Berenguer IV. Al capdamunt s'hi va col·locar una pinya de nova creació. La font es manté a la plaça, tot i que en un altre indret, fruit de la seva darrera reforma. (fig. 6)

Fig 6. Primera configuració de la font de la Costa del Jan. (autor: desconegut. AML)

- La Font de la Catedral es va mantenir al seu emplaçament primitiu al carrer Almodí Vell fins l'any 1940. Es canvià d'espai perquè s'havia de construir un nou edifici en el seu lloc. La font es reinstal·là com a element decoratiu al pati de la Catedral, sota el convent de Santa Teresa, on restà fins el 1970, quan es desmuntà i les pedres es guardaren al magatzem de la Suda fins que el 2009 es decidí col·locar en una nova plaça creada davant del Mercat del Pla. Actualment és coneguda amb el nom de la Font dels Tritons.

- La Font de l'Hospital va ser alçada el 1802, deu anys després d'acabar l'obra del dipòsit. Fou una petició de l'Hospital de Santa Maria per tal de disposar d'aigua directament a les seves instal·lacions. La font es bastí al pati, davant la porta principal. Hi romangué fins al 1944, quan es restaurà l'edifici, que ja havia perdut les funcions hospitalàries, i es col·locà a l'antic Pati de les Comèdies, adossada a la mitgera del Casal de Joventut Republicana.
- La Font del Governador fou arreglada al llarg del segle XIX, quan es convertí en un indret de passeig a la falda de Gardeny. L'any 1891, per embellir la font, se li afegí l'escut de la ciutat que el mestre Francesc Riudorta havia realitzat expressament per la Font de les Piques.³¹ El 1975, amb motiu de l'obertura del passeig de Ronda, la font és traslladada a la Baixada de la Trinitat, on es pot llegir parcialment la inscripció «La dio al público el celoso Gobernador don Luis Blondel en el año 1789 reinando la Magestad del señor don Carlos IV, Q. D. G.» (PRIM Y TARRAGÓ 1893: 227).

CONCLUSIÓ

Les fonts són una excusa per estudiar l'evolució de la ciutat, en aquest cas tant pel que fa a l'abastiment d'aigua potable, com a la reutilització dels elements urbans i la seva consideració patrimonial. Les fonts s'han mantingut en bona part com a elements definidors de l'espai urbà, amb personalitat pròpia i presència en l'imaginari col·lectiu. Per exemple, la font de les Sirenes, tot i desaparèixer fa uns 150 anys i no quedar-ne cap fotografia, perviu en la memòria popular lleidatana. Així, l'anàlisi d'una fotografia antiga ens ha donat peu a documentar i estudiar aquest patrimoni, i ens ha obert nous camins d'investigació.

³¹ «Dando a la antigua fuente un remate bonito con su escudo que se desprendió de las pilas de Boteros y dos piedras labradas en forma de cornisa que se encontraron al desacer el lavadero de las afueras de la misma expuerta de Boteros». AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1891, reg. 1768, f. 38v.

BIBLIOGRAFIA

LLADONOSA (2007): Josep Lladonosa, *Els carrers i places de Lleida a través de la història*, Lleida, Ajuntament de Lleida.

MADOZ (1846): Pascual Madoz, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*, Madrid, Est. Literario-Tipográfico de P. Madoz y L. Sagasti, vol. x.

PRIM Y TARRAGÓ (1893): Agustín Prim y Tarragó, *Cosas viejas de Lérida*, Lleida, Tipografía de la Casa Provincial de Misericordia.

RABASA i RABASA (1983): Josep Rabasa Fontseré i Francesc Rabasa Reimat, «El suministro de agua potable a la ciudad de Lérida», *Ilerda*, núm. 44 (*Miscel·lània homenatge a Josep Alfons Tarragó i Pleyan*), p. 305-428.

SOL i TORRES (1989): Romà Sol i Carme Torres, *La petita història de Lleida*, Lleida, Diario de La Mañana, p. 13-14 (cap. «La font de les Sirenes»).

TORRENT (2002): Raül Torrent, «La Lleida urbana del set-cents: estat de la qüestió. Un preàmbul, dos actes i una apoteosi», *Coneixes la teva ciutat...? Lleida al segle XVIII: El naixement d'una nova ciutat*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, p. 29-74.

VENDRELL (2008): Enriqueta Vendrell, *Fonts, pous, aljubs... i aixetes. La distribució d'aigua potable a Lleida, dels inicis a l'actualitat*, Lleida, Ajuntament de Lleida.